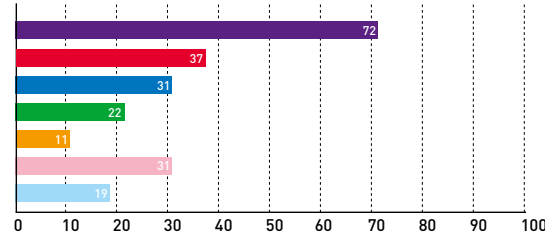

Onderzoek
zelfstandige kunst-
professionals p6

Jongeren
motiveren. Hoe
doe je dat? p8

Docenten over
dansen zonder
beperking p14

LEERLINGEN VAN BEWEIGI TIJDENS DE EINDVOORSTELLING TURN UP THE MUSIC.

FOTO DERVIN SNO

Beweigi swingt! (en neemt met 'nee' geen genoegen)

Geen dansschool, maar een creatieve dansfamilie

De zussen Earta en Lindsey van Varsseveld runnen met een klein, professioneel team dansschool Beweigi in het Laakkwartier Den Haag. Met aandacht, liefde en positieve *spirit* zijn ze rolmodellen voor de kinderen en volwassenen die bij Beweigi dansen. Hun missie? Kansen bieden aan hun doelgroep door hen het beste uit zichzelf te laten halen.

Door Aukje de Boer

Waar het begon? Die liefde voor dans en beweging? Lindsey en Earta kijken elkaar lachend aan. In de auto terwijl de hele familie al zittend swingde op Caribische muziek? Of op het North Sea Jazzfestival, ook zo'n familie-uitje? Of was het al veel eerder? Vast staat dat dansen in de Surinaamse familie Van Varsseveld een grote rol speelde en nog altijd speelt. Lindsey: 'Dansen is plezier, pure ontspanning. Dansen maakt altijd blij.'

En het liefst met de hele familie. Samen dansen is zoveel leuker. Dat familiegevoel is de basis van Beweigi: in een huiselijke sfeer met elkaar dansen. Voor ons is het belangrijk dat wij kinderen inspireren. Dat ze zelfvertrouwen krijgen. Dat ze hun talenten ontdekken. Dat we hen laten ervaren dat je ongeacht waar je vandaan komt, alles kunt bereiken wat je maar wilt. Eigenlijk zijn we geen dansschool, maar een creatieve, stimulerende dansfamilie.'

Een gezamenlijke reis

Beweigi. Surinaams voor bewegen. Beweging in alles: fysiek en mentaal. Of zoals Earta het treffend samenvat: 'beweging in alles wat het leven biedt'. Dat geldt voor de doelgroep, maar ook voor de zussen zelf. Als Beweigi in 2013 in Moerwijk in Den Haag in een antikraakpand start, maakt de brandweer na een succesvolle start na anderhalf jaar abrupt een einde aan de onderneming door het pand binnen een week te sluiten. De locatie blijkt niet brandveilig. Earta en Lindsey vinden binnen een week een andere plek voor Beweigi in het Laakkwartier (locatie Laaktheater). De lessen kunnen ondanks alles toch doorgaan. Lindsey: 'De reis die wij maken, delen wij ook met onze doelgroep. Ook wij zijn

Lees verder op pagina 3

Sanne Scholten

Op volle toeren

Kent u het televisieprogramma *Tijl B Op volle toeren*? In dit AVRO/TROS-programma koppelt presentator Tijl Beckand klassieke en populaire muzikanten aan elkaar. Zij maken kennis met elkaars werk en maken een klassieke of popversie van een nummer van de ander. Het is bijzonder om te zien hoe deze muzikanten beginnen vanuit vooroordelen, maar door kennis te maken met het werk en de werkwijze van de ander, zoveel waardering voor elkaar ontwikkelen. En erachter komen dat hun werelden minder ver van elkaar af liggen dan ze aanvankelijk dachten. De liefde voor muziek verbindt hen.

Zelf ben ik al mijn hele leven een culturele omnivoor. Zoals dat hoorde ging ik op blokfluitles en koos ik daarna voor piano. Diverse docenten lieten mij kennismaken met klassiek repertoire, maar af en toe ook met wat pop. Momenteel speel ik met evenveel liefde de *Gymnopédies* van Satie als *Creep* van Radiohead.

Het Nederlandse lied is sinds mijn jeugd niet meer weg te denken uit mijn leven. Als klein kind vond ik Jantje Koopman en de Zangeres zonder Naam geweldig. Naast Kinderen voor Kinderen natuurlijk. En nu zing en speel ik vaak Maarten van Roozendaal, maar *Kleine Jongen* van André Hazes galm ik minstens zo graag.

De bereidheid om naar elkaar te kijken en te luisteren en je te verdiepen in de wereld van de ander.

Vanuit die gevarieerde achtergrond moest ik regelmatig grinniken om het kennisniveau van de deelnemende artiesten van het programma. Voor mij is het net zo onbegrijpelijk dat je nog nooit naar een klassiek concert bent geweest als dat je nog niet één popconcert hebt bijgewoond. Gelukkig moesten de meesten ook een beetje om zichzelf lachen en keken ze vervolgens met verwondering en waardering naar de wereld van de ander.

De verwondering, de bereidheid om naar elkaar te kijken en te luisteren en je te verdiepen in de wereld van de ander, is wat *Op volle toeren* tot zo'n mooi programma maakt. Eigenschappen die niet vanzelfsprekend zijn in deze tijd. Hoewel alle deelnemende muzikanten deze kwaliteiten hebben, zijn ze eerder kennelijk niet geneigd geweest zich in een andere wereld te verdiepen. Terwijl dat toch verrukkelijk is, en ook zo kenmerkend voor de kunsten.

Ik ben heel benieuwd welke impact het programma heeft op de werkwijze van de deelnemende muzikanten. Gaat Showtek vaker klassieke muziek of de kracht van stilte gebruiken in zijn nummers? Zien we Maria Fiselier vaker terug op een groot festivalpodium? En misschien nog wel meer benieuwd ben ik naar het effect van dit programma op het publiek. Zou het publiek zich ook laten verleiden tot nieuwe culturele ontmoetingen? Zelf bedacht ik me dat ik toch echt nog eens naar een dancefestival moet en ook weer eens naar een opera. Hebben andere kijkers dat ook?

Ondertussen neem ik de flauwe grappen van Tijl Beckand graag voor lief en hoop ik op een nieuw seizoen, met nog veel meer kijkers!

SANNE SCHOLTEN IS DIRECTEUR VAN HET LKCA

Cultuur deel je

Dat is onze boodschap aan de lokale politiek richting de gemeenteraadsverkiezingen in 2018.

Cultuur deel je. Cultuur beleef je met anderen. Cultuur is van ons allemaal. Dat vraagt om een infrastructuur waarin mensen cultuur kunnen delen, zoals kunstcentra, oefenruimtes, podia, ateliers, theaters, danszalen, bibliotheken en festivals. Gemeenten spelen daarin een essentiële rol. En profiteren daarvan. Want: goede culturele voorzieningen creëren voor gedeelde verhalen, verrijken de woonomgeving en ontwikkelen creatieve kracht. Voer met ons campagne in jouw gemeente voor betaalbare, bereikbare en geschikte voorzieningen en accommodaties.

Cultuurdeelje.nl | #cultuurdeelje

Gedeelde verhalen

Het maken, beleven en delen van cultuur zorgt voor identiteitsvorming en ontmoeting. Zoals in het Verhalen-huis in Rotterdam

De tijdelijke werkplek van cultureel ontwerper Linda Malherbe, in de Rotterdamse wijk Katendrecht, is vrij organisch het Verhalenhuis geworden. Linda: 'Het gebouw is 100 jaar oud en heeft veel sociale historie. Het staat middenin een oude zeemanswijk, dé aankomst-plek voor nieuwe Rotterdammers. Het is als een spiegel voor de hedendaagse superdiverse stad. Wij willen dat mensen uit alle gemeenschappen hier hun persoonlijke verhaal kunnen vertellen en elkaar kunnen ontmoeten. Want als je elkaar beter kent, wordt de stad fijner. We gebruiken verschillende kunstvormen om te bouwen aan een hedendaagse vertelcultuur. De persoonlijke kant van de verhalen zorgt voor herkenning, de vorm en kwaliteit voor verwondering. Door de vertellingen raken mensen verbonden in een gezamenlijke geschiedenis.'

Creatieve kracht

Cultuur maken en beleven stimuleert creatief denken en doen.

Neem M. – artiestennaam voor Arjen Wellink (31). Sinds zijn vmbo had hij allerlei baantjes waar hij niet gelukkig van werd. Pas vier jaar geleden schreef hij zijn eerste tekst – een zin voor een rappende vriend – en had hij meteen de smaak te pakken. Via YouTube ontdekte hij *spoken word*, mensen die hetzelfde deden als hij. Een jaar later pakte hij zijn eerste podium

Rijke woonomgeving

Culturele voorzieningen verhogen de kwaliteit van leven en aantrekkingskracht van een gemeente. Zo ook in Lansingerland.

Cultuurwethouder Van Tatenhove (ChristenUnie) van de gemeente Lansingerland vertelt: 'Eigen cultureel aanbod is voor onze drie dorpskernen van belang. In onze cultuurnota bepleiten we, nu er financieel ruimte is, investeringen in multifunctionele accommodaties in elke kern om te oefenen en presenteren. Dat vereist wel goede exploitatie. Cultuur zorgt voor verbindingen. Daarmee hoort het bij het sociaal domein. Jong en oud ontmoeten elkaar, en zijn samen actief. In fanfareorkesten bijvoorbeeld. Voor senioren organiseren we culturele uitstapjes naar steden in de omgeving. Maar ook in eigen buurt moet iedereen kunnen genieten van wat dorpsgenoten presenteren. Dat hoeft niet spectaculair en groots te zijn. We zijn trots op wat we zelf in huis hebben, wars van stadse fratsen.'

bij het event *I Speak*, in zijn eigen Afrikaanderwijk. Het veranderde zijn leven. 'Ik heb altijd bewust naar teksten van *conscious rappers* geluisterd. Dat was mijn 'school'. Ik wilde zelf ook dingen mooi omschrijven en vertellen. Ik leef nu als podiumartiest en kan door de vrijheid van *spoken word* eindelijk mijn kant van het verhaal vertellen.'

Subsidierегeling opleiding Cultuurbeggeleider Primair Onderwijs

Het ministerie van OCW opent vanaf september 2017 een subsidierегeling voor de opleiding Cultuurbeggeleider. De subsidie is bedoeld voor leerkrachten in het basisonderwijs die zich verder willen specialiseren in cultuureducatie, zodat de verankering van cultuureducatie in het onderwijs een stevige impuls krijgt.

De subsidie dekt de opleidingskosten van de erkende post-HBO opleiding Cultuurbeggeleider die door verschillende instellingen wordt gegeven. Voorwaarde is dat aanvragers de cursus intern cultuur coördinator succesvol hebben afgerond of taken uitvoeren op het gebied van cultuureducatie. www.lkca.nl/cultuurbeggeleider

LEERLINGEN VAN BEVEIGI TJUDENS DE EINDVOORSTELLING TURN UP THE MUSIC.

FOTO DERVIN SNO

'We zijn hun rolmodellen'

Vervolg van pagina 1

neergegaan en weer opgestaan. Ook wij gaan dóór. Met 'nee' neem ik geen genoegen. Dat wil ik deze kinderen ook meegeven: werk hard als je ergens wilt komen.'

Rolmodellen voor multiculturele doelgroep

De doelgroep is -zo zeggen ze zelf- pittig en bestaat uit kinderen met verschillende culturele achtergronden. Earta: 'Soms zijn ze verlegen, soms temperamentvol, maar altijd nemen ze hun eigen unieke verhaal mee. Zodra ze binnen zijn en opgenomen worden in onze dansfamilie, is er alleen nog maar respect voor ons. We zijn hun rolmodellen.' Als iets opvalt uit het relaas van Earta en Lindsey dan is het hun volledige toewijding aan 'hun' kinderen. Ieder kind of ouder heeft hun mobiele nummer, en daar wordt niet alleen gebruik van gemaakt bij afmelding van de lessen. Ze gaan op huisbezoek, stimuleren ouderbetrokkenheid, er is een jaarlijks kerstdiner waarin iedereen zelfgemaakte hapjes meeneemt, een danskamp en Earta en Lindsey maken ouders wegwijs bij speciale regelingen voor minima zoals de Ooievaarspas, de Regeling Kinderen Doen Mee of een aanvraag bij Stichting Leergeld. Earta: 'Het hoort erbij. Maar we bewaken wel onze grenzen. We kunnen niet alles oplossen. Maar dat hoeft ook niet. Dat kunnen ze zelf en anders stimuleren wij ze tot ze het zelf kunnen.'

Dans en mode

Naast onder andere de Zumba, HipHop en Ladystyling danslessen (dansen voor vrouwen op hoge hakken of sneakers om je vrouwelijkheid te benadrukken) combineert Beweigi dans met fashion. Als ambachtelijk schoenmaker en in opleiding tot *industrial footwear designer* laat Lindsey de kinderen hun eigen sneakers ontwerpen en maken van stof, en is Earta als stylist druk met het oppimpen van oude kleding en het maken van sieraden en tassen. Lindsey: 'Op het podium moet je er goed uitzien. Moet je shinen. Mode

betekent nadenken over jezelf: wie ben ik? Wat wil ik uitstralen? Door zelf te ontwerpen, stimuleer je creatief denken.'

Hard werken

Ondanks hun altijd positieve insteek, valt het ondernemerschap ze soms zwaar. Lindsey en Earta: 'We vergelijken het altijd met een ijsberg: het grootste deel van je ondernemerschap blijft onzichtbaar voor de buitenwereld. We hebben een plek om te dansen. Wij zijn sociale ondernemers. Dat is wat je ziet als je naar Beweigi kijkt. Maar ook wij moeten nog altijd eigen

klussen aannemen en onderwijsprojecten op scholen doen om zelf rond te komen. We werken tenslotte helemaal zonder subsidie.' Aerta: 'Als je ergens wilt komen, moet je hard werken. Dat geldt ook voor ons.' De droom van Aerta en Lindsey is een eigen cultureel centrum zodat ze kunnen aanbieden wat ze willen, aan wie ze dat willen. Of zoals Lindsey het samenvat: 'Kansen creëren voor de kinderen, maar ook kansen voor ons.' Aerta: 'Om onze doelstelling te halen, hebben we iemand nodig die ons verder kan helpen. Een sponsor, een bedrijf? Alle hulp is welkom.'

Universeel familiegevoel

Zou Beweigi als familiale dansschool alleen tot bloei komen in krachtwijken als Moerwijk of het Laakkwartier in Den Haag? Juist omdat daar de behoefte het grootste is? Aerta: 'Ik houd sowieso niet van de term krachtwijk. Voor mij heeft het een negatieve klank. De kinderen zelf ervaren hun buurt niet als een plek waar van alles mis is. Zij wonen in een wijk die leuk is. Zo moet je die wijk dan ook benaderen en meebewegen met dat wat is. Pas dan kun je voor een kind het verschil maken.' Lindsey: 'Beweigi zou overal kunnen aarden. Ook in een wijk die veel beter staat aangeschreven. Het familiegevoel dat wij onze kinderen meegeven - elkaar helpen, stimuleren en open-minded zijn heeft een absolute, universele waarde. En staat los van welke zogenaamde achterstand dan ook.'

TIPS

Hoe maak je van je droom een succesvolle onderneming?

LINDSEY VAN VARSSEVELD

EARTA VAN VARSSEVELD

Aerta: 'Op nummer 1 staat GEDULD. Geduld met de kinderen. Geduld met jezelf. Wees jezelf, en vergeet nooit waar je vandaan komt.'
Lindsey: 'Zoek wat betreft FINANCIËN altijd de middenweg. Kijk naar wat er wel kan en niet wat er niet kan. Het kind staat centraal. Zorg dat

die onder alle omstandigheden mee kan doen.'
Aerta: 'NEEM RISICO'S. Durf te groeien. En dat betekent dus ook de theaterzaal in theater De Nieuwe Regentes afhuren voor je eindpresentatie, terwijl je niet weet of je de zaalhuur eruit haalt met de verkochte kaarten.'

Nu op LKCA.nl

Onze website is vernieuwd

Bekijk een korte introductie en kijk zelf eens rustig rond. www.lkca.nl/nieuwsoverzicht/website-vernieuwd

Overzicht scholing CKV nieuwe stijl

Vanaf 2017-2018 gaat het nieuwe examenprogramma in van CKV [Culturele en Kunstzinnige Vorming] voor havo/vwo. Wat verandert er? Wat zijn consequenties voor lessen, leerlingen, de rol van culturele instellingen? Een overzicht van studiedagen, bijeenkomsten en nascholingen over het nieuwe vak. www.lkca.nl/scholing-ckv

Blogs over kunst in de vrije tijd

Wij bieden een podium aan 'nieuwe' cultuurvormen. Verschillende auteurs schrijven blogs over spoken word, LARP, afrofuturism, gaming, graffiti, textiele vormgeving en Indiase dans. www.lkca.nl/blogs-vrije-tijd

Werken met culturele vrijwilligers

Culturele vrijwilligers zijn speciaal opgeleide vrijwilligers die de deelname van kwetsbare burgers aan kunstzinnige en culturele activiteiten mogelijk maken. Voor instellingen die met deze vrijwilligers aan de slag willen is een handboek ontwikkeld. www.lkca.nl/culturele-vrijwilligers

Nu op Cultureel-Kapitaal.nl

Hèt opinieplatform voor de sector

Sanne Scholten: Kunst maakt het verschil

Margot van Beusekom: Zes weetjes over Millennials. Hoe denken ze en hoe betrek je ze bij je organisatie?

Wilma van der Draaij: Muziekles voor mensen met autisme: tips uit de praktijk

Sanne Helbers: Next century skill: precies doen waar we als mens goed in zijn.

Neem een gratis abonnement op de Cultuurkrant NL via www.LKCA.nl/cultuurkrantnl

Samen ontwikkelen in

Ruim de helft van de Nederlandse basisscholen doet mee aan Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). Samen met culturele partners werken ze aan goed cultuuronderwijs. Om de kennis uit al die lokale projecten breder te delen, initieert het LKCA leergemeenschappen. Wat zijn leergemeenschappen en wat kun je verwachten? In sommige regio's is er al mee gewerkt, wat kunnen we daarvan leren? Drie betrokkenen aan het woord.

Door Petra Boon

Samen ontwikkelen geeft de leergemeenschappen een vliegende start

De kracht van CmK is dat het fantastisch gebruik maakt van de lokale infrastructuur. Scholen, gemeenten en culturele instellingen vinden elkaar in de projecten en doen daar een schat aan ervaring op. Zij zijn de drijvende kracht van het programma. Maar als het gaat om kennisdeling ben ik geneigd die sterkte ook als zwakte te zien. Het blijkt niet vanzelfsprekend om kennis uit lokale projecten ook over de grenzen van die projecten heen te delen met anderen. Logisch en begrijpelijk, maar ook jammer. Dus toen bekend werd dat CmK nog vier jaar doorging, hebben wij het initiatief genomen om kennisdeling een vaste plaats in het programma te geven en een manier te zoeken om kennisdelen en ontwikkelen in allerlei vormen mogelijk te maken. Want één vaste

vorm, dat gaat in de diversiteit van projecten natuurlijk niet werken. Het centraal stellen van de vraag bleek de meest logische ingang en zo kwamen we samen met vertegenwoordigers uit het programma op leergemeenschappen. In een leergemeenschap komen mensen bij elkaar die zich met hetzelfde vraagstuk bezighouden.

'Al lerende ontwikkelen'

De leergemeenschappen kunnen ingebed zijn in lokale projecten maar ook dwars door projecten heen functioneren. De kennis die in een leergemeenschap ontwikkeld wordt, komt op landelijk niveau beschikbaar, zodat iedereen eruit kan putten. Wij leerden dat er dan per leergemeenschap

een spin in het web nodig is, iemand die ervoor zorgt dat de leergemeenschap actief wordt, deze ondersteunt en zorgt dat kennis gedeeld wordt op landelijk niveau. Dat noemen we een moderator. Het idee van de moderator hebben wij de afgelopen periode met verschillende mensen besproken. Zo weten we inmiddels dat wat een moderator moet kennen en kunnen niet in een standaardtraining te vatten is. Dus gaan we samen met mensen die daar interesse in hebben een training ontwikkelen. Al lerende ontwikkelen of al ontwikkelend leren. Het is maar net hoe je het ziet. Op 26 september hebben we de eerste ontwerpessie. Het LKCA faciliteert, maar het is aan de groep om te bepalen wat er nodig is om de leergemeenschappen een vliegende start te geven.

FOTO LILIAN VAN ROOIJ

Ronald Kox is hoofd cultuureducatie bij het LKCA. Het LKCA maakt zich sterk voor kennisdeling binnen het programma Cultuureducatie met Kwaliteit.

leergemeenschappen

FOTO RUBEN SCHIPPER

Een leerkring gaat een reis met elkaar aan

Onze ambitie is het stevig verankeren van cultuuronderwijs in het hart van de school. Daarvoor werken we met leerkringen, omdat daarin door leraren en kunstenaars wordt nagedacht over heden, toekomst en mogelijke innovatieve ontwikkelingen waar wij concreet richting en vorm aan willen geven. Onze leerkringen gaan dan ook over typisch Rotterdamse thema's als *21st century skills*, inclusiviteit, kwalificatie en burgerschap. Wij werken samen met scholen in het primair en voortgezet onderwijs, pabo's en het kunstvakonderwijs. In een leerkring nemen deelnemers even afstand van de dagelijkse praktijk en directe oplossingen. De tijdsdruk in cultuur en onderwijs is groot. De waan van de dag en drukke agenda's regeren. Toch heb je tijd nodig om vanuit verschillende belangen samen te werken en samen aan een doel te werken. Dat kan in leerkringen. Daarin kunnen we samen blijven ontwikkelen en dat wordt gewaardeerd. Van een deelnemer kregen wij terug: 'Je mag weer vrij uit denken en verzinnen.' In een van de leerkringen hebben wij de methode *Appreciative*

Inquiry gebruikt, een manier om onderzoekend te leren. Ik vond dat een heel heldere methode en wij organiseren daar binnenkort een training over. Een eyeopener vond ik het laten interviewen van kinderen uit groep acht. Wij vroegen hen naar hun ervaringen met cultuureducatie en dat leverde direct gespreksstof op, bijvoorbeeld over het begrip 'leuk'. Voor een krachtige en effectieve leerkring is het belangrijk dat er een heldere onderzoeksvraag ligt, dat

'Je mag weer vrijuit denken'

de sfeer en omgeving kloppen, dat er verschillende mensen betrokken zijn, er een vaste kern is en de resultaten in welke vorm dan ook gedeeld worden. Mijn wens is dat we de komende periode ook leerkringen opzetten in regionaal en landelijk verband met verschillende kenniscentra en dat we werken aan verdere professionalisering van de moderators van leerkringen door hen een gereedschapskist te bieden met methodes en werkvormen. Want een leerkring faciliteren is een vak.'

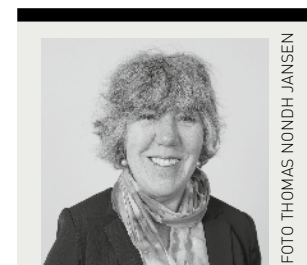

FOTO THOMAS NONDH JANSSEN

Anna van der Goot is adviseur bij KCR, Kenniscentrum Cultuureducatie Rotterdam. KCR is de bruggenbouwer die scholen en culturele instellingen in Rotterdam verbindt. Kennisdelen en creëren is een van de kerntaken van KCR. Vanaf 2017 zijn de vier CmK projecten in Rotterdam verenigd in het samenwerkingsverband CMK010 onder regie van KCR.

Wat is een leergemeenschap?

Een leergemeenschap is een groep mensen die hun kennis rond een bepaald thema of vakgebied delen en van en met elkaar leren om beter met problemen en uitdagingen in de praktijk om te gaan. De belangrijkste kenmerken zijn:

- Een vraag of thema is het uitgangspunt.
- Er wordt kennis uitgewisseld en nieuwe kennis gecreëerd.
- Het resultaat staat niet vooraf vast.
- Bruikbaarheid voor de eigen praktijk staat voorop; werken en leren vallen samen.
- Het leren heeft betrekking op individuele competenties en gedeelde ervaringen.
- Nieuwsgierigheid, intrinsieke motivatie en plezier zijn belangrijk.
- Kennis wordt zo vastgelegd dat het benut kan worden door anderen.
- De leergemeenschap stopt als het samen bepaalde doel is behaald.

Meer weten over de leergemeenschappen van CmK? www.lkca.nl/cmK

Programma Cultuureducatie met Kwaliteit

Scholen en culturele instellingen in het hele land werken binnen Cultuureducatie met Kwaliteit samen om kunst, cultuur en erfgoed vast onderdeel van het lesprogramma in het basisonderwijs te maken. Dit doen ze door leerlijnen te implementeren, leerkrachten en kunstenaars te trainen, maar vooral door samen aan deze ambitie te werken.

Wat levert het op?

Kinderen die met plezier hun verbeeldingskracht, waarnemingsvermogen en communicatieve vaardigheden ontwikkelen. CmK is een initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het LKCA is als partner verantwoordelijk voor kennisdeling en het Fonds voor Cultuurparticipatie voor de uitvoering van de subsidieregeling.

www.cultuureducatie-metkwaliteit.nl

Alleen wanneer mensen zich verbinden kan een effectieve manier van kennisbouwen ontstaan

De kracht van leergemeenschappen is dat deelnemers bij elkaar te rade gaan en zich open durven opstellen. De ervaring leert dat het enige tijd kost om elkaar goed te leren kennen. Dat is een cruciale fase want het is belangrijk dat er een persoonlijke verbinding ontstaat met degenen met wie kennis wordt gedeeld, zodat er gezamenlijke behoeften en vragen ontstaan. Wij hebben geleerd dat het een voorwaarde is dat mensen zich echt committeren aan de kennisdeling en regelmatig bij elkaar komen. Vrijblijvendheid werkt niet. Daarom moet het ook helder zijn wat de kaders en de afspraken zijn. Kennisdelen is niet zenden en ontvangen, of uitwisselen over de zaak pur sang. Alleen als mensen zich echt verbinden kan er in een

leergemeenschap een effectieve manier van kennisbouwen ontstaan. In juni zijn wij gestart met een aantal *Communities of Practice* (CoP). In Gelderland zijn vijftig CmK projecten actief die allemaal

'Vrijblijvendheid werkt niet'

eigen projectplannen hebben geformuleerd. De projectleiders worden ondersteund in de *Communities of Practice*. Ook scholen, kunstenaars en culturele instellingen nemen deel. Wij willen de CoP's vooral als instrument voor intervisie inzetten. Voor ons is de uitdaging hoe we de verankering

van cultuureducatie in de schoolplannen kunnen verbeteren. Dit wordt in ieder geval het thema in een van de CoP's. Een ander belangrijk onderwerp is de vraag hoe projectleiders de kwaliteit van het proces kunnen verbeteren: hoe ga je met scholen in gesprek, hoe leg je afspraken vast, hoe zet je veranderingen in gang?

Het zou mooi zijn als we vanuit het programma als geheel kunnen werken aan de succesfactoren en randvoorwaarden voor de borging en verankering van cultuureducatie in scholen. Wat is de onderlinge samenhang en hoe kunnen we het draagvlak voor cultuureducatie vergroten bij schoolbesturen en gemeenten? Volgens mij is deze vraag voor iedereen die zich bezighoudt met cultuureducatie van belang.'

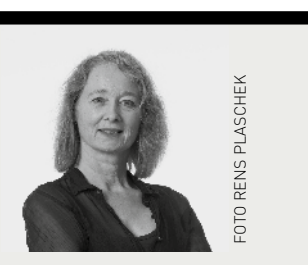

FOTO REINS PLASCHIEK

Heleen Elbers is adviseur bij Cultuurmij Oost. Cultuurmij Oost is als penvoerder verantwoordelijk voor de CmK projecten in Gelderland. De afgelopen vier jaar heeft Cultuurmij Oost gewerkt met zes kennisnetwerken waarin lokale projectleiders bij elkaar kwamen. Dat krijgt nu een vervolg in *Communities of Practice*, een variant op kennisnetwerken en leergemeenschappen.

3 vragen aan... Rob Menting

Rob Menting is voorzitter van de Vereniging CultuurProfielScholen VO en directeur van Lyceum Schöndeln te Roermond. Dit jaar bestaat de vereniging tien jaar.

Welke ontwikkeling heeft de vereniging doorlopen?

'We begonnen met 22 scholen en met subsidie. Nu zijn we zelfstandig en hebben we 44 leden. Daar ben ik trots op. Onze focus ligt op kennisdelen. In thematische leernetwerken wisselen de leden kennis uit, bijvoorbeeld over cultuur en techniek of cultuur in het vmbo. En het netwerk internationalisering is bezig een leerreis naar Canada te organiseren.'

Sinds vorig jaar is er ook een vereniging voor het po. Hoe gaat het daarmee?

'Er waren basisscholen die zich bij ons wilden aansluiten, maar po en vo verschillen toch sterk van elkaar. Daarom is vorig jaar de Vereniging CultuurProfielScholen PO gestart, een aparte vereniging, al wisselen we wel uit. Die vereniging is meer regionaal georiënteerd, passend bij het basisonderwijs, en wordt ondersteund door regionale kenniscentra. En die vereniging is nog hard aan het groeien, dus basisscholen met interesse nodig ik van harte uit zich te melden.'

Wat hoop je dat de komende tien jaar gaan brengen?

'Ik zou graag meer 'hands on' kennisdelen, dat je bij een netwerkbijeenkomst dingen van een collega leert die je meteen zelf kunt toepassen. We moeten niet allemaal het wiel uitvinden. Sommige scholen hebben al een volledige auto. Die kun je niet zomaar overnemen, maar je hoeft ook niet opnieuw te beginnen. Zo is er nu een voorzichtige plannetje om docenten uit te wisselen. Gewoon een week op een andere school voor de klas. Dan vallen er geen lessen uit en kun je zoveel van elkaar leren.'

www.cultuurprofielScholen.nl
[SANNE VAN DEN HOEK]

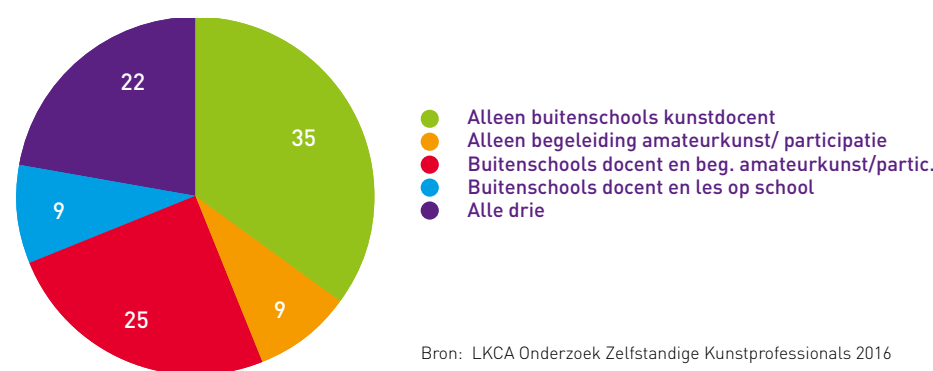
Onderzoek zelfstandige kunstprofessionals

Enthousiast over het werk, niet over het inkomen

Hoe ziet je beroepspraktijk eruit? Wat doe je en met wie? Kun je ervan rondkomen? Eind 2016 werkten ruim 300 zelfstandige kunstprofessionals in de actieve cultuurparticipatie mee aan een enquête van het LKCA.

Door Teunis IJdens

Bent u dit jaar op een van de hieronder genoemde manieren werkzaam?

Het werkveld van kunstprofessionals in de actieve cultuurparticipatie – buitenschoolse kunsteducatie, amateurkunst en participatieve kunstprojecten – is de laatste jaren in beweging. Steeds meer professionals werken als zelfstandige en ook het werk dat ze doen verandert. Reden voor het LKCA om de beroepspraktijk in kaart te brengen. Eind 2016 werkten 300 professionals mee aan een enquête. Dit zijn de eerste resultaten.

Het werkveld is breed. Van de ruim 300 kunstprofessionals die meewerkten, is 35% alleen werkzaam als docent in de buitenschoolse kunsteducatie, 9% alleen als begeleider in de amateurkunst of als organisator van kunstparticipatieprojecten en doet 25% beide. Nog eens 9%

combineert buitenschools lesgeven met lesgeven op school. En tot slot doet 22% alle drie: buitenschools én binnenschools lesgeven en ook begeleiding in de amateurkunst of van kunstparticipatieprojecten. Naast dit werk doet een vijfde ook advieswerk of aan bemiddeling.

Bijna 60% is kunstprofessional op het gebied van muziek, bijna 15% in een beelddiscipline, ruim een tiende in de dans, bijna een tiende op theatergebied, en de rest (ongeveer 5%) een andere discipline. Een klein aantal combineert dit met andere disciplines. De meerderheid van de professionals die meewerkten, is vrouw (60%) en de professionals zijn gemiddeld 45 jaar oud. Verreweg de meesten (86%) hebben een hbo-kunstopleiding gevolgd, van wie

twee derde een docentenopleiding en een vijfde een opleiding tot artistiek begeleider in de amateurkunst.

Bezuinigingen

Een belangrijke verandering in het werkveld van de professionals komt voort uit gemeentelijke bezuinigingen bij gesubsidieerde instellingen voor kunsteducatie. Banen verdwenen bij instellingen die moesten sluiten of inkrimpen. Andere instellingen gingen verder als opdrachtgever van zelfstandige docenten of verhuurder van lesruimten aan zelfstandige docenten, veelal docenten die voorheen een dienstverband hadden bij deze instellingen. Andere docenten zetten hun werk als zelfstandige voort zonder relatie met een voormalige werkgever. Er kwamen ook collectieven (samenwerkingsverbanden) van zelfstandige docenten tot stand. En nieuwe kleinschalige particuliere bedrijven voor kunsteducatie, zoals Muziekhuis Deventer, en particuliere platforms voor kennisdeling en bemiddeling, zoals All Art Professionals. Al met al nam het aandeel van gesubsidieerde instellingen in de werkgelegenheid van kunstdocenten af, en nam het aantal zelfstandige aanbieders van buitenschoolse kunsteducatie verder toe.

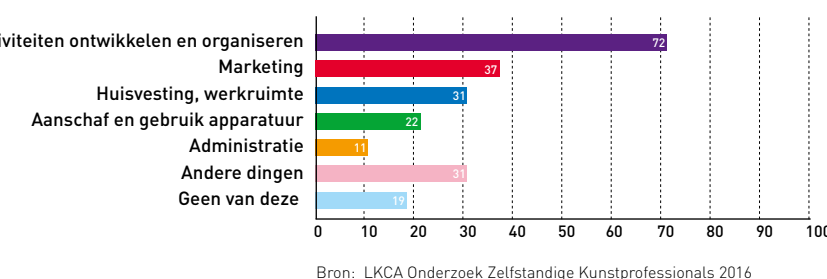
Deze ontwikkelingen zien we terug in de resultaten van de enquête. Een deel van de professionals geeft aan dat het zelfstandig ondernemerschap een noodgedwongen keuze is. Toch zegt een groter deel dat de keuze voor zelfstandig ondernemerschap (ook) voortkomt uit de vrijheid die dit biedt.

Verrassend veel van deze zelfstandige professionals (80%) doen en delen dingen met collega's, vooral samen activiteiten ontwikkelen en organiseren.

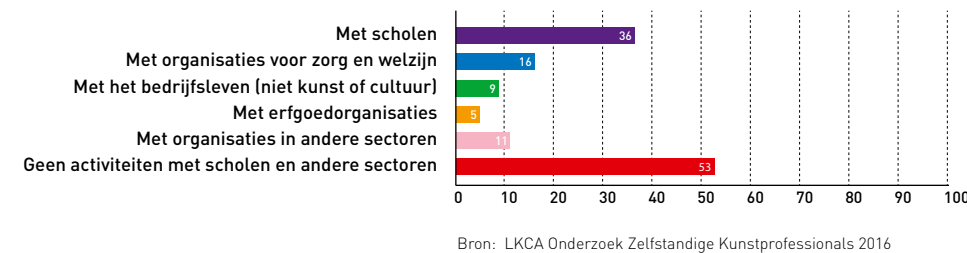
Nieuwe opdrachtgevers

Niet alleen de arbeidsmarkt in de buitenschoolse kunsteducatie veranderde, ook de afzetmarkt. Naast de particuliere lesmarkt werden basisscholen steeds belangrijker als afnemer en opdrachtgever voor cultuureducatieve diensten, bijvoorbeeld in het kader van het

Doet u dingen samen met andere zelfstandige of freelance collega's of deelt u bepaalde zaken?

Bent u dit jaar als kunstprofessional betrokken geweest bij de opzet of uitvoering van activiteiten in samenwerking met scholen en met organisaties in andere sectoren buiten de kunsten?

beleidsprogramma Cultuureducatie met Kwaliteit en de campagne Meer Muziek in de Klas. En naast het onderwijs lijkt ook het brede sociale domein zich als werkterrein voor kunstprofessionals uit te breiden, van jeugd- tot ouderenzorg, en van participatie tot integratie. Ook die ontwikkeling is terug te zien in de resultaten. Bijna de helft van de kunstprofessionals was in 2016 betrokken bij de opzet of uitvoering van activiteiten in samenwerking met scholen of met andere organisaties buiten de kunsten. Vooral scholen zijn een belangrijke opdrachtgever geworden: voor 36% van de kunstprofessionals. Maar opdrachten komen ook van organisaties voor zorg en welzijn (voor 16%), het bedrijfsleven (voor 9%) en andere sectoren (voor 11%).

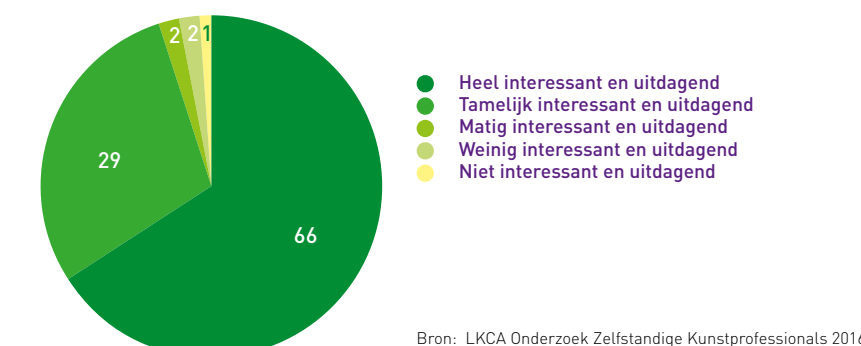
Tevreden over werk en inkomen?

Wat betekenen deze veranderingen voor hoe de professionals hun vak ervaren? De kunstprofessionals die meewerkten zijn over het algemeen heel enthousiast over hun vak: 66% vindt het werk heel interessant en uitdagend, 29% tamelijk. Slechts 5% is er inhoudelijk niet zo of helemaal niet tevreden over. Over hun inkomsten uit dit werk zijn ze veel minder enthousiast. De helft (51%) geeft aan niet genoeg of veel te weinig te verdienen met haar of zijn werk als kunstprofessional in de actieve cultuurparticipatie. En maar 12% zegt er behoorlijk of goed mee te verdienen.

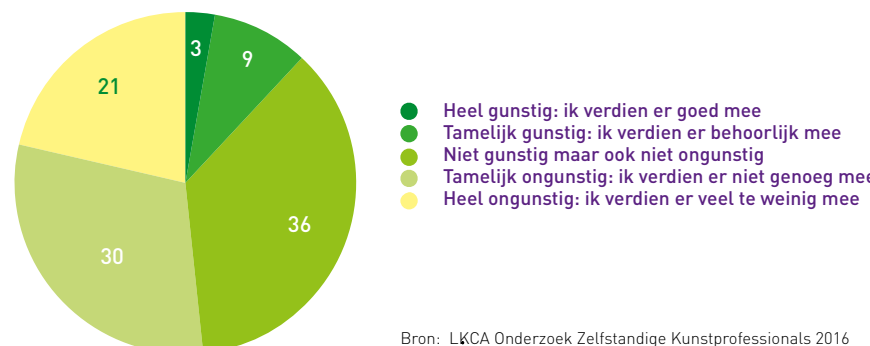
Doorgaan met dit werk?

Kennelijk weegt de inhoudelijke betekenis van het werk voor de meeste zelfstandige kunstprofessionals zwaarder dan de financiële opbrengsten ervan. Of ze hebben inkomsten uit dit werk nodig naast ander werk, bijvoorbeeld als uitvoerend musicus of autonoom beeldend kunstenaar. Ruim 90% van hen denkt namelijk dat zij of hij dit werk een jaar na de enquête ook nog doen. De kans dat ze dat niet meer doen is wel iets groter als ze er niet genoeg of veel te weinig mee verdienen, maar veel maakt dat niet uit.

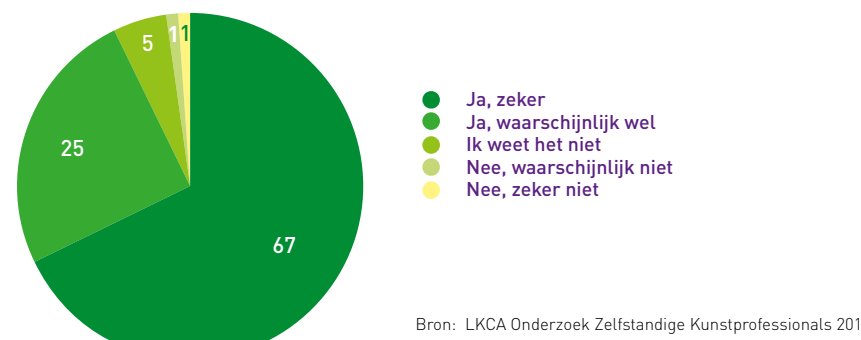
Wat vindt u van uw werk als kunstprofessional in de cultuurparticipatie: inhoudelijk?

Wat vindt u van uw werk als kunstprofessional in de cultuurparticipatie: financieel opzicht?

Denkt u dat u over een jaar (in november 2017) nog werkzaam bent als kunstprofessional in de cultuurparticipatie?

Teunis IJdens is specialist onderzoek bij het LKCA.

Over het onderzoek

In 2014 hield het LKCA, met medewerking van FNV Kiem, Inu: Kunstenbond], Kunstconnectie [Inu: Cultuurconnectie] en Adecco Kunsteducatie, een proefenquête onder ruim 170 docenten – in loondienst en zelfstandig – in de buitenschoolse kunsteducatie. Resultaten daarvan zijn gepubliceerd in *Zicht op actieve cultuurparticipatie 2014*. Sindsdien is de aandacht voor de beroepspraktijk en de positie van zelfstandigen in de culturele sector toegenomen. De Raad voor Cultuur en de Sociaal-Economische Raad brachten begin 2016 een rapport uit, *Verkenning arbeidsmarkt culturele sector*. In dat rapport was het LKCA-proefonderzoek in 2014 een belangrijke bron van informatie over de arbeidsmarktpositie van docenten in de buitenschoolse kunsteducatie, naast de *Pilot aanbod kunst- en cultuureducatie 2015* van het CBS.

Zowel het LKCA als het CBS maakten in 2016 een nieuwe start met onderzoek op dit gebied. De beide onderzoeken zijn op elkaar afgestemd. Het CBS zette de eigen pilot om in de eerste editie van de Monitor Kunst- en Cultuureducatie, een jaarlijkse enquête onder ruim 8.000 instellingen, bedrijven en zelfstandigen die actief zijn als aanbieder van kunst- en cultuureducatie. Die rapportage verschijnt binnenkort.

Het LKCA richtte zich met zijn vervolgonderzoek enerzijds op een bredere populatie dan de CBS-Monitor (niet alleen kunstdocenten maar ook andere kunstprofessionals) en anderzijds op een smaller deel daarvan (alleen zelfstandige kunstprofessionals, geen instellingen en bedrijven en geen personen die alleen in loondienst werkzaam zijn). Deze LKCA-enquête onder zelfstandige kunstprofessionals werd in aansluiting op de CBS-enquête uitgevoerd in de maanden november 2016 tot februari 2017 onder ruim 700 personen. Ruim 300 van hen vulden de vragenlijst volledig in. Dit zijn de eerste resultaten. In de loop van 2017 worden andere resultaten gepubliceerd en gepresenteerd. Begin 2018 verschijnt een boek van het LKCA en het Sociaal Cultureel Planbureau over kunstzinnige en creatieve vrijetijdsbesteding in Nederland, met daarin onder meer een hoofdstuk over de zelfstandige kunstprofessionals die op dat terrein werkzaam zijn.

Heb het lef om te luisteren

Millennials, generatie X, Y, Z, puberbrein, jongerenmarketing: geen populairder onderwerp dan de nieuwe generatie. Hoe boei je ze? Hoe verleid je ze? Hoe kun je ze iets leren? Ook in de cultuursector spelen deze vragen, van kunstvakdocent tot verenigingsbestuurder. We praten erover met **James Smith**, adviseur bij Youngworks, een bureau gespecialiseerd in jongerenmarketing.

Door Angela van Dijk

Zijn jongeren van nu bijzonder? 'Jongeren leven in een andere wereld dan de generaties voor hen, maar de turbulente ontwikkeling van jongere naar volwassene is van alle tijden. Het is een periode waarin veel verandert: van uitstapjes met je ouders naar alleen met je vrienden op pad en experimenteren. Veel van het gedrag in deze periode is biologisch te verklaren. Jongeren doorlopen allemaal dezelfde fases, de een wat sneller of intensiever dan de ander. Als je zo'n 12-14 jaar bent, wil je je het liefst conformeren aan je leeftijdsgenoten, je wilt erbij horen. Vervolgens krijg je langzaam de behoefte om iets meer op te vallen. En vanaf zo'n jaar of 16, 17 gaan jongeren zich meer onderscheidend gedragen, krijgt de eigen, uitgesproken identiteit meer vorm. Zo kan

een jongen die eerst in een band speelde, opeens besluiten om verder te gaan als soloartiest.' Om aansluiting te vinden bij jongeren, helpt het volgens Smith om hier rekening mee te houden, ook als je bijvoorbeeld een kunstvak doceert of in projecten veel met jongeren werkt.

Online wereld

'Elke jongere die iets met kunst wil doen, heeft al een vuurtje vanbinnen branden. De truc is om dat vuurtje brandende te houden. Dat is weleens lastig, want er is veel afleiding. Jongeren groeien op in een wereld waarin zij 24/7 toegang hebben tot informatie, entertainment en elkaar. Een groot deel van hun leven speelt zich online af. Daar werken ze dus ook aan hun ontwikkeling.' Iedereen met zangambities of muzikalent kan putten uit oneindig veel tutorials

en voorbeelden, je kunt online oefenen en de resultaten van je inspanning op YouTube zetten. Smith: 'Het is een grote bron van inspiratie. Je ziet er nieuwe vormen van creativiteit ontstaan. Zo is het nu hip om zelf video's te editen, te vloggen en de perfecte foto te maken. Voor jongeren is dit een manier van identiteitsvorming en werken aan je zelfbeeld. Zie de online wereld niet als bedreiging, maar als een kans. Omarm het, maak er - zeker als je met gemotiveerde jongeren werkt - gebruik van in je lessen, de uitvoeringspraktijk of tijdens het repetitieproces.'

Hoger tempo, groter platform

Als je via online kanalen je talenten laat zien, heeft de hele wereld de mogelijkheid om instant commentaar te geven. Is dat wel prettig? Smith: 'Voor de meeste jongeren is de snelle

FOTO RICHARD VAN DER WOUDE / NATIONALE BEELDBANK

FOTO ELVIN BOER

James Smith:
'Voordat je iets loslaat moet je het eerst vastpakken'

online uitwisseling vanzelfsprekend. Je staat meer in *the picture* en hebt een veel groter platform dan in het 'echte' leven. Maar het maakt je ook kwetsbaarder, want er wordt meer dan vroeger met elkaar vergeleken. Als je het hebt over talentontwikkeling in de toekomst, is dat een punt van aandacht. Aan de ene kant zie je dat alles mogelijk is. Aan de andere kant is er online altijd wel iemand die het beter kan. Daardoor kan een drempel ontstaan

om met je eigen talent aan de slag te gaan.'

Wereld van kansen

Als je de online en offline wereld combineert, biedt dat volgens Smith geweldige kansen voor amateurkunst en talentontwikkeling. Het kan bijdragen aan het leerproces, de intrinsieke motivatie stimuleren en helpen bij het vinden van de eigen vorm. 'Omdat de online wereld uitnodigt tot kopieergedrag, is juist de

rol van de begeleider of de kunstvakdocent heel erg belangrijk. Daag jongeren uit om hun eigen authenticiteit, hun eigen kracht te ontdekken. Online worden ze door iedereen beoordeeld, offline is het wat veiliger, daar mag het fout gaan. Ook al gebruiken jongeren filmpjes op YouTube om zichzelf op te leiden, als je het ze vraagt dan hechten ze nog steeds de meeste waarde aan persoonlijk contact.'

Binnenhalen en vasthouden

Een veelgehoorde vraag van instellingen en verenigingen binnen de culturele sector is hoe ze jongeren binnen kunnen halen en aan zich kunnen binden. Voor Smith is dit niet ingewikkeld: 'Gewoon door ze een plek te geven binnen je organisatie. Dat betekent dat je het lef moet hebben om naar jongeren te luisteren en ze serieus te nemen. Hiervoor moet je jezelf openstellen en je eigen vooroordeel loslaten. En heel belangrijk: geef jongeren de ruimte om iets bij te dragen. Betrek ze bijvoorbeeld bij de activiteiten die je organiseert en bij de inhoud van je lessen. Sluit aan op hun interesses door te vragen wat ze willen leren en toon belangstelling voor wat ze in hun vrije tijd doen. Ze stoppen er heel veel energie in, dus dat zegt iets over hun motivatie, gebruik die!' Wanneer je nooit met jongeren op deze manier gewerkt hebt, dringt de vraag zich op of jongeren dat wel aan kunnen. 'Ja, dat kunnen ze, maar geef ze wel een kader, een zekere structuur mee. En check eerst gewoon eens bij jongeren die je al binnen hebt wat ze de ideale situatie vinden. Want voordat je iets loslaat, moet je het wel eerst vastpakken.'

Verder lezen

Youngworks

Youngworks heeft drie publicaties over jongeren uitgegeven: *Puberbrein Binnenste-buiten*, *Motivatie Binnenste-buiten*, en *Talent Binnenste-buiten*. www.youngworks.nl

Het Puberende Brein

Eveline Crone, hoogleraar ontwikkelings- en onderwijspsychologie aan de Universiteit van Leiden, schreef *Het Puberende Brein*. Haar onderzoek is een belangrijke bron voor het werk van Youngworks.

Op 2 oktober geeft James Smith een workshop over het stimuleren van jongeren tijdens *De Kunst van... Toekomst Creëren in Domstad in Utrecht*. Zie voor meer informatie: www.lkca.nl/dekunstvan.

Basis voor Cultuurparticipatie: een visie op de toekomst

Wat hebben mensen in de toekomst nodig om in hun vrije tijd te zingen, dansen, dichtten, filmen, schilderen, toneel te spelen, kortom aan cultuur te doen? Deze vraag was voor het LKCA de aanleiding om een visie op die toekomst te ontwikkelen, de Basis voor Cultuurparticipatie. Projectleider Fenna van Hout licht toe en legt uit.

FOTO INÈRE KEY

Waarom een Basis voor Cultuurparticipatie?

'We weten dat in Nederland zo'n 4,6 miljoen mensen creatief of kunstzinnig bezig zijn. Ook zien we bepaalde trends en ontwikkelingen in de beoefening. Maar we weten weinig over de toegang tot die bezigheid: wat blokkeert het of wat maakt het mogelijk? We zien dat de overheid actieve cultuurdeelname mogelijk maakt, maar zich ook terugtrekt. Tegelijkertijd ontstaan er, los van de overheid, nieuwe vormen waaraan heel veel mensen deelnemen. Hoe ziet de beoefenaar van morgen eruit? Hoe ziet toegang tot cultuurdeelname er dan uit? Zo'n

visie op de toekomst is van belang voor de professionals van nu. Dan kunnen ze zich instellen op wat dat gaat betekenen voor hun werk.' Wie zijn die professionals waar de Basis voor bedoeld is? 'Dat is iedereen die werkt in de amateurkunst, community arts en participatieve kunsten, dus van kunstvakdocenten en dirigenten, tot adviseurs en beleidsmedewerkers, van zelfstandig creatieve ondernemers tot de directies van de centra voor de kunsten.'

Hoe verloopt het traject?

'De kern van de Basis is een visietraject dat we

samen met partners uit het werkveld doorlopen. We hebben daarvoor een bureau ingehuurd dat gespecialiseerd is in trendverkenningen en toekomstscenariotrajecten. Deze vorm heeft ons geholpen om het gesprek over de toekomst te voeren, zonder dat je in het 'nu' blijft hangen. Ruim 350 mensen uit het werkveld hebben input gegeven voor dit traject, zowel tijdens bijeenkomsten als via een online enquête.'

Hoe gaat het nu verder?

'Het visietraject hebben we eind juni afgerond. Aan de hand van de uitkomsten benoemen we nu de

belangrijkste bouwstenen voor die toegang. Op 2 oktober presenteren we deze tijdens De Kunst van...Toekomst creëren.' 'De Basis is niet normatief, maar een goed uitgangspunt voor gesprekken, gedachten, ideeën over die toekomst. Waar gaan we voor? Waarbij de belangrijkste vraag zal zijn: welke zaken gaan of moeten er opgepakt worden? En vervolgens wie gaat dat doen? Hoe het vervolg eruitziet, wordt dus pas na oktober duidelijk.'

www.lkca.nl/basis-voor-cultuurparticipatie

ANGELA VAN DIJK

IKTOON

Iktoon? Ikdoe!

Lang geleden, toen de wereld nog niet onttoerd was en de dieren nog spreken konden, rommelden we maar wat aan. We zongen een liedje voor de deur van ons pluggenhutje als het zo uitkwam, deden een dansje met Pinksterten, maakten een levensboom voor boven de voordeur en als het Sinterklaas was verkleedden we ons als Zwarte Piet en waren hem. Sommigen van ons waren heel goed in die dingen, en sommigen niet. Maar daar maakten we ons niet heel erg druk om, behalve dat je van die mensen die er goed in waren kon afkijken hoe het moest, en ze soms iets nieuws bedachten wat zo leuk was dat iedereen het daarna ging doen.

Kopie van de professional

Veel, veel later ontstond er een taakverdeling waardoor de hele goeien er geld mee gingen verdienen op podia en in galleries, en de minder goeien het eerst gewoon bleven doen - dat noemden we dan maar folklore. En toen de rituele inbedding verdween (althans: minder duidelijk werd) en we er achter kwamen dat het verdwijnen van de folklore niet gestopt kon worden door verzamelaars en revivalbewegingen, bleven sommigen het desondanks doen, maar nu als kopie van wat de professional doet. Het bloed kruipt immers waar het niet gaan kan. Dat noemen we nu dan amateurkunst. Daarmee ontstond er ook een ruimtelijke taakverdeling: de professional op het podium, de amateur in de huiskamer. Tussen de schuifdeuren - de metafoor geeft een historische indicatie van de leeftijd van deze taakverdeling, het stamt in ieder geval uit de tijd dat huiskamers gewoonlijk nog schuifdeuren hadden. En als de amateur van de schuifdeuren naar het podium wil, dan wel graag met een kwaliteitslabel, zodat we zeker weten dat het weliswaar een amateur is maar dat hij sterk lijkt op de professional. Scholing. Concoursen. Kwaliteitsverhoging. Professionalisering.

In juni was het de Maand van de Amateurkunst - iktoon. Het is het carnaval van het culturele seizoen, waarin de waarden op zijn kop worden gezet en de amateur plotseling de podia mag bestormen - ja, zelfs het hele land even tot podium wordt.

Formalisering en systeemwereld
Ik vind het prachtig. Al dat zingen en dansen en de wereld versieren dat we vroeger - toen de dieren dus nog spreken konden - zo vanzelfsprekend deden hebben we deskundig met elkaar weggestopt in een wereld die draait op formalisering, op instituties. Good old Habermas had toch gelijk met zijn ideeën over de kolonisatie van de leefwereld door de systeemwereld.

We zijn er veel beter van geworden, maar ook veel slechter. En dat is niet verteerbaar voor de utopist die de mens nu eenmaal genetisch is heeft iets te maken met onze aangeboren wil tot vooruitgang, die dan weer biologisch is gefundeerd in onze overlevingsdrang denk ik - maar ik weet het niet zeker want ik was er niet bij]. Daarom is iktoon een fijne maand - een evolutionaire reactie op een te ver doorgeslagen professionalisering van iets wat we in wezen allemaal zijn: kunstenaar.

Ikdoe

Maar ergens wringt er iets. Het zit in dat woordje 'toon'. Daar zou het idee in kunnen zitten dat het publiekelijk tonen het slot is van een lang proces van voorbereiding, van doen. Dat het doen aan het tonen vooraf gaat. Dat het tonen de culminatie is van het doen. Dat is - behalve voor de professional - niet noodzakelijkerwijze zo. Ik ken heel veel mensen die heel graag doen (zingen, schilderen, toneelspelen, filmpjes maken, schrijven) maar dat niet doen om uiteindelijk te belanden op een podium, in een galerie, aan een muur of in een boek.

Misschien moeten we volgend jaar iktoon maar gewoon omvormen tot ikdoe.

EVERT BISSCHOP BOELE IS BIJZONDER HOOGLEERAAR BETEKENIS VAN CULTUURPARTICIPATIE AAN DE ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Dit jaar is het tien jaar geleden dat Max van der Kamp overleed. Hij geldt als grondlegger van onderzoek naar leereffecten van kunsteducatie. In een dubbelgesprek laten **Folkert Haanstra** en **Michel Hogenes** hun licht schijnen over de betekenis en erfenis van Max van der Kamp. Een gesprek over leereffecten, onderzoekswensen en molenstenen.

Door Bea Ros

HOGENES (LINKS) EN HAANSTRA IN GESPREK BIJ CAFÉ-RESTAURANT DAUPHINE

FOTO'S FLEUR KONING EN JULIETTE POLAK

Max van der Kamp

rolmodel voor onderzoekers

Ik heb de bijbel maar even meegenomen,' zegt Folkert Haanstra gekshekend. Op tafel ligt een stukgelezen exemplaar van Van der Kamps proefschrift *Wat neemt de leerling mee van kunstzinnige vorming?*. Haanstra, voormalig lector Kunsteducatie aan de AHK en emeritus hoogleraar aan de Universiteit Utrecht, was destijds een debutant in het vakgebied. 'Ik heb me halverwege de jaren zeventig bij hem aangemeld als stagiaire bij zijn promotieonderzoek. Hij was echt mijn leermeester. Hij leerde me niet alleen hoe je onderzoek moet doen, maar ook hoe je te gedragen onder wetenschappers, met de juiste mix van diplomatie en vasthoudendheid.' Later werd Van der Kamp ook zijn promotor, een goede vriend en tennismaatje.

Michel Hogenes, docent onderwijspsychologie aan Codarts en muziekdocent aan de pabo van De Haagse Hogeschool en in 2016 gepromoveerd op onderzoek naar muziekeducatie, begon pas aan onderzoek

te ruiken toen Van der Kamp al overleden was. Hij is aangenaam verrast door de actualiteit van diens werk: 'De vragen waar hij zich mee heeft beziggehouden, zoals de betekenis van de kunstvakken voor het onderwijs, dat is een discussie die we nog steeds voeren.' Haanstra knikt. In zijn afscheidsrede als bijzonder hoogleraar constateerde hij hetzelfde. 'Het is niet zo dat er sindsdien niets is gebeurd, zeker niet, maar een aantal basale dingen speelt nog steeds.'

Baanbrekend

Van der Kamp geldt als grondlegger van onderzoek naar leereffecten van kunsteducatie. Nou orakelden de Grieken al over de effecten van kunst, dus zijn vraag was allesbehalve nieuw. Maar zijn methode en aanpak waren dat wel. 'Hij was in ons land de eerste die zorgvuldig empirisch onderzoek deed naar leereffecten en leerlingen daarover ook zelf aan het woord liet.' We schrijven begin jaren zeventig, toen

de cognitieve psychologie terrein won. In de VS had je bijvoorbeeld Project Zero van Howard Gardner. 'Gardner betoogde dat kunsteducatie niet alleen iets is van aanvoelen en emotie, maar ook een cognitieve component heeft. Je doet ook kennis op, moet erover nadenken en problemen oplossen. Van der Kamp koos in zijn proefschrift eenzelfde invalshoek en dat was echt vernieuwend en baanbrekend in Nederland.'

Zijn werk effende de weg voor een nieuwe kijk op kunsteducatie, eentje waarin probleemoplossing, metacognitie en reflectie belangrijke noties zijn. Haanstra: 'Net als hij ben ik wars van een tweedeling tussen cognitieve vakken en kunstvakken.'

Stem van de leerling

Plaats inruimen voor de stem van de leerling was een must, vond Van der Kamp. Een van zijn stellingen bij het proefschrift luidde: 'Onderwijskundigen zullen er niet in slagen fundamentele leereffecten van

onderwijs- en vormingsprogramma's op te sporen, indien zij weigeren de leerling zelf in dit opzicht als deskundige te beschouwen.' Hogenes onderschrijft die stelling graag: 'Wij vergeten vaak degene om wie het in het onderzoek gaat erbij te betrekken. Je mist dan ontzettend veel informatie. De doelen die je als leraar wilt realiseren is één ding, de dingen die leerlingen uit jouw lessen meenemen kunnen heel anders zijn.'

Haanstra: 'Het gaat bij kunsteducatie niet alleen om 'ik heb geleerd dat', dat kun je ook wel via toetsen achterhalen, maar juist ook om persoonlijke leerervaringen: Heb je iets over jezelf geleerd? Was je verrast door dingen? Heb je dingen ontdekt die je nog niet wist? Je had destijds twee scholen. De ene zei: als je het niet keihard kunt meten, dan is het niet van belang. Anderen zeiden: wat echt belangrijk is, is ongreepbaar. Max nam daarin een tussenpositie in en ontwikkelde voor het meten

van die fundamentele leereffecten het learner report.' Hogenes: 'Dat is dus wat we nu brede persoonsontwikkeling noemen, die wilde Van der Kamp zichtbaar maken.' Haanstra: 'Onderzoekers gebruiken het learner report nog vaak. We hebben op de AHK voor onze studenten een instructie-filmpje gemaakt hoe je het precies moet aanpakken.'

In een learner report beantwoorden lerenden (doorgaans) open vragen over wat ze hebben geleerd, ontdekt en meegenomen uit de lessen. De onderzoeker onderwerpt hun antwoorden vervolgens aan een inhoudsanalyse. Haanstra: 'Een keiharde evaluatieonderzoeker zal over dit instrument sceptisch zijn, die wil grote aantallen zien. Je moet leerlingen er ook in opvoeden, er zijn er altijd die zich er makkelijk van afmaken. Het is niet het ei van Columbus.'

Hogenes: 'Kwalitatief onderzoek stelt altijd hoge eisen. Je kunt niet alleen maar een leuk interviewtje doen, of dat de

antwoorden op maandagochtend anders luiden dan op vrijdagmiddag. Het moet wel valide zijn.'

Molensteen

We citeren nog een stelling uit Van der Kamps proefschrift: 'Een van de effecten van kunstzinnige vorming is dat leerlingen leren hun vrije tijd beter te besteden. Het is in dit opzicht te verwachten dat kunstzinnige vakken in de toekomst meer dan nu het geval is, ook door jongens worden gekozen.'

Hierover zijn de gesprekspartners kritischer. Destijds kozen inderdaad vooral meisjes een kunstvak als eindexamenvak – 'Het eerste artikel dat ik samen met Max heb geschreven, heette "Examenvakken alleen voor meisjes?"' – maar veel beter is die situatie er niet op geworden. Ze besluiten dat het vooral wishful thinking was van Van der Kamp. Immers, steeds minder leerlingen kiezen een C&M-profiel, het pragmatisch denken – wat kan ik er later mee (verdienen)? - lijkt bij alle

leerlingen te domineren.

Hogenes: 'Daardoor gaan kunstvakdocenten weer allerlei onzinargumenten gebruiken om hun vak te verdedigen. Dat je er zo sociaal van wordt en zo.' Haanstra: 'De molensteen hangt er nog steeds', verwijzend naar Van der Kamps uitspraak dat de legitimeringskwesitie als een molensteen om de nek van de kunsteducatie hangt.

Hogenes: 'Niemand vraagt aan een wiskundedocent waartoe zijn vak dient. Begrijp me goed, de vraag waarom we dingen doen is belangrijk, maar waarom zouden we ons voortdurend moeten legitimeren?'

Haanstra knikt. 'Dat leidt alleen maar tot het al te soepel meedinen met trends, eerst waren de kunstvakken goed voor de creativiteitsontwikkeling, toen voor een maatschappijkritische blik en sociale cohesie en nu zoeken we het weer in de hersenen.'

Hogenes vindt het jammer dat veel van zijn studenten telkens weer die legitimeringsvraag kiezen als thema voor hun onderzoek. 'Daar is inmiddels zoveel over geschreven, kies liever een ander onderwerp. Ook bij programma's als Muziek in de Klas komt de legitimeringsvraag steeds terug. Onderzoekers als Erik Scherder vertellen desgevraagd wat muziek met het brein doet. Geweldig, maar wat betekent dat voor het soort kunsteducatie dat je geeft en hoe vaak? Is een half uur in de week voldoende of moet je hele onderwijs doordrenkt zijn van de kunsten? Daar zou

Max van der Kamp

Max van der Kamp (1947-2007) was tot aan zijn plotselinge overlijden hoogleraar Andragogiek (volwasseneneducatie) en directeur onderzoek voor pedagogiek en onderwijskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zijn proefschrift *Wat neemt de leerling mee van kunstzinnige vorming?* (1980) was een belangrijke wetenschappelijke publicatie op het gebied van kunsteducatie in Nederland. De belangrijkste onderwerpen in zijn carrière zijn onder meer *lifelong learning* en methodologische vraagstukken (hoe kan [kunst]onderwijs het best worden onderzocht). Verder was Max van der Kamp (mede-)promotor van meer dan 25 proefschriften en lid van vele adviescommissies, besturen en adviesraden in de wereld van kunst, onderwijs en ontwikkelingssamenwerking.

ik graag meer onderzoek naar zien.' Haanstra is het met hem eens. Na het verschijnen van het OECD-rapport *Art for art's sake* (2013) hoopte hij dat het eindelijk gedaan was met het schermen met instrumentele effecten. 'Maar ik geloof dat het onuitroeibaar is. Laten we onze onderzoeksenergie liever steken in didactische en methodische vragen en hoe je de kwaliteit kunt verbeteren in plaats van je blind te staren op die instrumentele effecten.'

Fundament

Sinds Van der Kamp begin jaren zeventig begon, is de aandacht van onderzoekers voor cultuuronderwijs toegenomen. Er kwamen lectoraten en masteropleidingen. Al blijft er altijd wat te wensen over. Hogenes: 'In de VS heeft elke universiteit een hoogleraar Kunsteducatie.'

Hoe veranderd ook, Van der Kamp heeft in dit onderzoekslandschap zichtbare sporen nagelaten. Haanstra: 'Hij heeft een koers uitgezet en een fundament gelegd voor evaluatieonderzoek.' Bovendien paarde hij een grote betrokkenheid aan kritische afstand. 'Daarmee is hij een goed rolmodel voor alle onderzoekers. Helemaal terecht dus om de scriptieprijs in ons vakgebied naar hem te vernoemen.'

Max van der Kamp Scriptieprijs

De Max van der Kamp Scriptieprijs wordt sinds 2009 tweejaarlijks toegekend aan de beste Nederlandse of Vlaamse masterscriptie op het gebied van cultuureducatie of cultuurparticipatie. Op 5 februari 2018, tijdens de Onderzoeksconferentie Cultuureducatie en Cultuurparticipatie, wordt de prijs voor de vijfde keer uitgereikt. Meedoen? Inzenden kan tot 15 november 2017. Kijk op www.lkca.nl/onderzoek/scriptieprijs.

“Dat is dus wat we nu brede persoonsontwikkeling noemen, die wilde Van der Kamp zichtbaar maken

eTwinning geeft kunstles internationale dimensie

Kunst kent geen grenzen. Maar hoe zorg je voor internationale inbreng in je les? Bijvoorbeeld door contact te leggen met een Europese collega via de online community eTwinning. Je kunt dan internationaal samenwerken zonder te reizen. Inspirerend voor docent én leerling.

Door Carolien Nout

Creatieve vakken lenen zich goed voor een internationaal samenwerkingsproject. Beeldende vorming, muziek, drama of dans zijn immers universeel. Leerlingen vinden het erg leuk om samen te werken met leeftijdsgenoten uit andere landen, zo blijkt uit ervaring. Daarnaast is het nuttig, bijvoorbeeld om een vreemde taal in de praktijk te brengen in een vakoverstijgend project. Creatieve leraren – en wie is dat niet als docent kunstzinnige vorming – kunnen de wereld in de klas brengen met een eTwinning-project.

Half miljoen leraren in Europa
eTwinning is een online community waar onderwijsprofessionals gratis en veilig (dat wil zeggen met waarborgen omtrent privacy) kunnen samenwerken. Het werkt simpel: je maakt een profiel aan en doet een oproep voor een project. Leraren uit andere Europese landen die mee willen doen, kunnen zich aanmelden. En zo kun je met elkaar een project opzetten, leerdoelen formuleren en een planning maken.

Of je kunt je aansluiten bij een bestaand project: handig om de kunst af te kijken als je wilt beginnen met eTwinning. Op de eTwinning-site kun je documenten, foto's en filmmateriaal plaatsen. In de beveiligde omgeving kunnen leerlingen chatten en mailen, of via een live videoconferentie met elkaar communiceren, ook via het digi-bord. Praktisch is ook om in een project lesonderdelen onder te brengen die je toch al moet doen. Dan valt het met de extra tijd die het kost wel mee.

Meerwaarde
Kennismaken met andere culturen, vreemde talen en je kunnen verplaatsen in een ander zijn enkele internationale burgerschapscompetenties die in het onderwijs aan bod moeten komen. Creativiteit ontwikkelen, leren samenwerken en mediawijsheid zijn voorbeelden van 21e eeuwse vaardigheden om aan te werken in een project. De inbreng van kunstdocenten geeft een samenwerkingsproject vaak een extra impuls, juist omdat zij een creatieve blik hebben. Een mooi voorbeeld uit het basisonderwijs: leerlingen van basisschool Het

“Leerlingen waren enthousiast. Sommigen hebben nog steeds contact met elkaar.”

Stroomdal in Zuidlaren, ook de kleuters, maakten instructiefilmpjes voor leeftijdsgenoten op een Poolse school. Zij deden dat voor onder andere het vak kunstzinnige oriëntatie. Aan de hand van die filmpjes produceren de leerlingen, over en weer, steeds een kunst- of knutselwerkje. De resultaten laten ze online aan elkaar zien. Zo geven zij vorm aan het cyclische, creatieve proces van oriëntatie, onderzoek, uitvoering en evaluatie.

Internationale kunstprojecten
Ook in het voortgezet onderwijs en mbo

IINSPIRED BY MONDRIAAN

hebben docenten sinds eTwinning startte in 2005, al tientallen kunstprojecten met het buitenland opgezet. Leerlingen van Scholengemeenschap de Ring van Putten deden bijvoorbeeld een muziekproject met leeftijdsgenoten uit Spanje en Finland, waarbij ze songteksten en liedjes maakten. De leerlingen gaven elkaar

punten, net als bij het Europese songfestival: 'douze points' voor de beste uitvoering. De leerlingen vinden het niet alleen inspirerend en spannend met leeftijdsgenoten in competitie te zijn, maar ook om met elkaar te chatten. Carin van den Berg, docente Engels op het Hubbo Emmius in Onstwedde en

coördinator Internationalisering, bedacht het afgelopen jaar het project 'Inspired by local artists': 'Onze leerlingen van 2-havo hadden les over De Stijl als kunststroming en ik dacht hoe leuk het zou zijn om daar in internationaal verband iets mee te doen. Ik heb dit idee samen met mijn collega Beeldende Vorming, Jeanet Moorlag, uitgewerkt en een eTwinning-partner gevonden: Rosa Salas, een collega op een school vlakbij Barcelona.' De leerlingen maakten eerst een beschrijving van hun uiterlijk en kleding in het Engels. Daarna werden er Nederlands-Spaanse koppels gevormd die op basis van de tekst een portret van elkaar maakten tijdens de kunstles. De portretten plaatsten ze op de Twinspace (de digitale samenwerkruimte). Een volgende stap was om meer te leren van elkaar over kunststromingen. De Nederlandse leerlingen vertelden over De Stijl en de Spaanse over het kubisme van Picasso. In die stijlen maakten ze vervolgens weer een schilderij. De Nederlandse leerlingen hebben ook nog een workshop gevolgd in het Gemeentemuseum Den Haag, over schilderen als Mondriaan. De bedoeling was om uiteindelijk een virtuele tentoonstelling te maken van alle kunstwerken, maar omdat de zomervakantie ertussen kwam, lukte dat niet helemaal. Toch kijkt Van den Berg met plezier terug op het project. 'Deze manier van werken geeft verdieping aan het kunstonderwijs. Vooral omdat de leerlingen met elkaar in gesprek raakten over de kenmerken van een Picasso of een Mondriaan. Ze waren enthousiast. Sommigen hebben nog steeds contact met elkaar.' Ook mbo-scholen zoeken steeds vaker internationale samenwerking en kunnen eTwinning daarbij als vertrekpunt nemen. Zo liet een docent Interior design van het HMC in Rotterdam de leerlingen een moodboard maken van hun droomhuis, samen met leerlingen van een Italiaanse school. Ook voor sectoren als Groen, Voeding, Toerisme of economische richtingen zijn er tal van creatieve lesideeën te ontwerpen.

Carolien Nout is communicatiemedewerker bij eTwinning. Daarnaast schrijft zij voor diverse (vak)bladen in het primair en voortgezet onderwijs.

eTwinning is een project van de Europese Commissie dat in Nederland wordt uitgevoerd door Nuffic. Het eTwinning-team Nederland biedt gratis ondersteuning via de helpdesk, online vragenuren, webinars en studiedagen in het buitenland. Ook komt het team naar scholen toe voor een gratis studiemiddag of cursus, gevalideerd door Registerleraar.

Op woensdag 4 oktober organiseert Nuffic de Nationale eTwinning-conferentie 2017 voor docenten uit het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Aanmelden kan via www.nuffic.nl (nieuws>agenda).

Hoe kunst en cultuur organisaties vitaal maken

Esther Jousma, directeur van CultuurWerkt!, wil met kunst en cultuur organisaties versterken. 'Door als werkgever in te zetten op het welzijn van je medewerkers, krijg je daar een betrokken en geïnspireerd team voor terug.'

Door Louise Stefels

Waarom vind je kunst- en cultuurbezoek belangrijk?
'Toneel- of museumbezoek is niet alleen heel erg leuk, het is ook goed voor je. Zo heeft Noors onderzoek aangetoond dat cultuurbezoek een positieve uitwerking heeft op de vermindering van angst, stress en zwaarmoedigheid. Dit heeft weer een positief effect op je vitaliteit en dus op je werk. Je wordt er productiever van. De positieve uitwerking van cultuurbezoek op depressie is zelfs sterker dan bij een sportactiviteit. Onderzoekers in de Verenigde Staten, Engeland en Schotland vonden overeenkomstige resultaten. Daarnaast toont Engels onderzoek aan dat theaterbezoek gemiddeld evenveel aan de levensvredeheid bijdraagt als een netto loonsverhoging van 1250 euro per jaar.'

Wat is het belang van creativiteit voor de werkvloer?
'Ik geloof er écht in dat creativiteit als work skill onmisbaar wordt want er wordt steeds meer gerobotiseerd en geautomatiseerd. Dat betekent dat we bij medewerkers een groter beroep doen op hun probleemoplossend en innovatief denkvermogen. Het is aangetoond dat cultuurbezoek de creativiteit stimuleert. Niet voor niets stelt het World Economic Forum in de lijst van belangrijkste work skills dat creativiteit van de 10e plaats in 2015 naar de 3e plek in 2020 stijgt. (Future of Jobs Report, 2015). Dus die vraag naar creativiteit bij medewerkers gaat alleen maar toenemen en met cultuurbezoek kun je dat als werkgever heel simpel stimuleren.'

Hoe spreekt dat medewerkers aan?
'Mensen zijn op zoek naar meer

zingeving, naar meer dan alleen hun werk en af en toe een sociale aangelegenheid. Ze willen geïnspireerd worden en maatschappelijk betrokken zijn. Cultuur is onderdeel van een lifestyle. Je kan cocktails drinken in het Van Gogh Museum op vrijdag. En lunchen doe je bijvoorbeeld bij Eye Filmmuseum in Amsterdam Noord, omdat zowel het gebouw als de plek ervan alleen al zo mooi en inspirerend zijn. Culturele instellingen trekken zo een breder publiek. Daarnaast merk je dat bedrijven maatschappelijk verantwoord ondernemen steeds belangrijker vinden. Met een 'ja we printen dubbelzijdig' kom je als werkgever niet meer weg. Vooral de afgelopen twee jaar zie ik meer bewustwording bij veel organisaties. Dat gaat waarschijnlijk hand in hand met de tendens dat medewerkers het belangrijk vinden om te werken voor een werkgever die net dat

stapje extra zet. Door als werkgever maatschappelijk betrokken te zijn en actief in te zetten op het welzijn van je medewerkers, krijg je daar een betrokken en geïnspireerd team voor terug.'

Wat doet CultuurWerkt!?
'CultuurWerkt! is een initiatief van Stichting Stimulering Kunst en Cultuur. We verbinden al

meer dan 15 jaar bedrijven met cultuurmakers. Onze missie is werkend Nederland verrijken met creativiteit en nieuwe ervaringen. We zijn een stichting met een ANBI-status en dus zonder winsttoegmerk. De winst wordt geïnvesteerd in de cultuursector. Wij hebben een eenvoudige en laagdrempelige oplossing voor elke organisatie. Een organisatie

kan per medewerker een lidmaatschap bij CultuurWerkt! afsluiten. Daarnaast adviseren wij werkgevers over de inzet van cultuur op de werkvloer en organiseren dit ook. Het aanbod is divers; van concerten, tentoonstellingen, theatervoorstellingen en festivals tot cabaret, toneel, musical en opera. Op dit moment hebben meer dan driehonderd

bedrijven door heel Nederland zich aangesloten, van grote organisaties als ING en TomTom tot MKB bedrijven en personeelsverenigingen. Organisaties zetten ons in als secundaire arbeidvoorwaarde en maken ons steeds vaker onderdeel van het vitaliteitsprogramma.'

Julie organiseren in november de Dag van Kunst en Cultuur. Wat houdt dit in?

'Op 14 november 2017 organiseren wij de eerste editie van de Dag van Kunst en Cultuur. Deze dag valt in de week van de Werkstress (13-16 november 2017). Deze week geeft werkgevers de gelegenheid om aandacht te besteden aan de (geestelijke) gezondheid van de medewerker. Gezonde voeding, sporten en mindfulness zijn belangrijke onderwerpen geworden binnen het bedrijfsleven, maar kunst en cultuur maakt

ook gezond! De kick-off van deze dag vindt plaats in het Eye Filmmuseum. Gedurende de dag organiseren wij creativity boosts op locatie bij bedrijven. De werkvloer wordt een podium en medewerkers worden verrast, geïnspireerd, betrokken en leren anders kijken. Denk aan een klassiek concert in de centrale hal, een dansworkshop voor de lunchpauze, of een VR bioscoop in de lift. Een unieke kans om je medewerkers centraal te stellen én te inspireren. Want ik denk dat cultuur werkt voor iedereen. Of je nou af en toe naar de film gaat of van opera houdt: laat je inspireren. Je leven wordt er een stuk leuker van!'

Wil je meer weten over CultuurWerkt! en de cultuurprogramma's of deelnemen aan de Dag van Kunst en Cultuur? Ga naar www.cultuurwerkt.nl of neem contact op met 020-7888811.

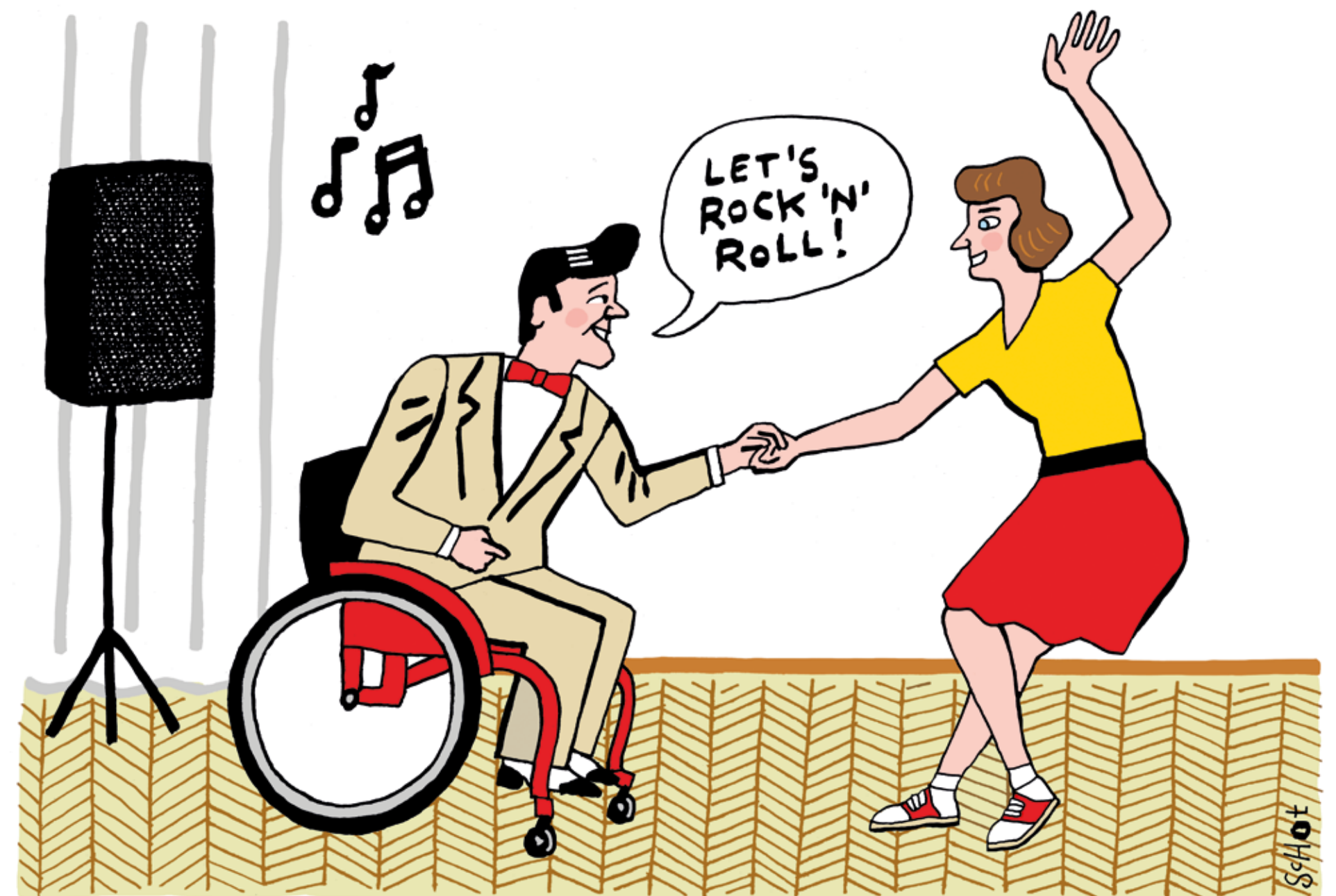
Esther Jousma:
'Mensen zijn op zoek naar meer zingeving'

Vakmensen over dansen zonder beperking

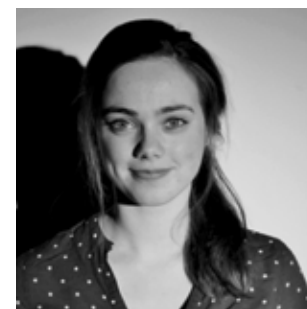
Bewegen kan ook gewoon weer leuk zijn

Niet voor iedereen lijkt dansen vanzelfsprekend, toch kan iedereen dansen. Hoe pak je dat aan? 'Je ziet dansers creatiever worden. Dat ze een beter gevoel krijgen voor hun lichaam en niet meer denken: dat kan ik niet.'

Door Marian van Miert en Sanne van den Hoek • Tekening Bas van der Schot

Hier ben je geen patiënt maar danser

In dans zijn we gelijkwaardig

Jij gaat zorgen dat mensen met een handicap dansplezier krijgen

We dansen niet alleen maar voor de leuk

Op 37 jarige leeftijd kreeg ik de diagnose Parkinson. Ik was directeur van een professioneel danshuis en vroeg mijn balletmeester mij dansles te geven. Dat begon stijf en onwennig, maar gaf al snel een gevoel van vrijheid. Bewegen kon ook gewoon weer leuk zijn. Ik ontdekte dat dansen mij helpt mijn motoriek te verbeteren en weer vertrouwen te krijgen in mijn lichaam.

Zo ontstond in 2013 Dance for Health. Inmiddels trainen we als organisatie onze eigen dansdocenten om te werken met deelnemers met Parkinson, Reuma en MS. We leren hen een vertaalslag te maken van symptomen naar creativiteit. De ziekte is bij ons wel de aanleiding om te komen, maar het draait om creativiteit. Hier ben je geen patiënt maar danser. De diversiteit is groot, van mensen in een rolstoel tot mensen aan wie je bijna niet merkt dat ze ziek zijn. We starten altijd vanuit nadoen en werken steeds verder richting co-creatie zodat deelnemers weer eigen ruimte vinden om te bewegen.

Daarbij is 'imagery', verbeelding, belangrijk. Wij gaan niet flamenco dansen, maar

druiven plukken. We draaien een lamp in het plafond en zo draaien we onze polsen los. Dat idee van 'imagery' komt uit New York van Dance for PD en ik merk dat het werkt. Ik denk dat dat komt omdat bij deze ziektes de connectie tussen lijf en hersens verstoord is. Door metaforen te gebruiken zijn deelnemers met betekenis en gevoel bezig, niet met de beweging. Zo kunnen ze zichzelf een beetje voor de gek houden en allerlei bewegingen toch uitvoeren. Vaak kunnen ze dat daarna in het dagelijks leven ook weer beter. Of ze hebben in elk geval een truc achter de hand om hen daarbij te helpen.

Marc Vlemmix is initiator van Dance for Health. www.danceforhealth.nl

Dans is een manier om te focus- sen op wat iemand wél kan, om samen een niet-verbaal contact op te bouwen en daarvan te genieten en het is tevens een manier om positief geraakt te worden. Dit is in geen enkel opzicht anders bij ouderen met demen- tie. Toen ik in 2015 door SpelenderGrijs gevraagd werd een dansworkshop te geven in een verzorgingstehuis met mensen met demen- tie was ik meteen enthousiast. Inmiddels geef ik al twee jaar door heel Utrecht en omgeving interactieve danstheater lessen aan deze doelgroep.

Door te experimenteren heb ik steeds meer mijn eigen ziddans werkmetho- de ontwikkeld. De lessen die ik geef hebben altijd een thematische insteek. Door zo'n thema kunnen de bewoners van verzorgingstehuizen even hun eigen omgeving achter zich laten. Neem bijvoorbeeld het thema 'op reis'. Om letterlijk en figuurlijk los te laten starten we bij dit thema met vliegen. Vervol- gens reizen we af naar verschillende werelddelen. Hierbij gebruik ik veel wereldmuziek maar ook hedendaagse

nummers en muziek van vroeger. Naast input via muziek zorg ik ook dat de ouderen via andere zintuigen geprik- keld worden. Zo maak ik in mijn lessen vaak gebruik van materialen. Dit kunnen geurende bloemen zijn maar ook abstrac- te voorwerpen zoals papieren bordjes en elastiek. Ook fysiek contact is belangrijk, ouderen in verzorgingstehuizen worden veelal weinig aangeraakt. In de les raken we onszelf aan door bijvoorbeeld onszelf te omarmen als we in een koud land zijn. Ook zorg ik dat de bewoners vaak elkaars hand vastpakken. Verder merk ik dat het heel waardevol is om met iedereen regelmatig oogcontact te hebben en een- op-een te dansen. Deze prikkeling via verschillende zintui- gen levert herinneringen op en verroert de ouderen. Iedereen heeft behoefte aan fysiek contact, aan plezier en aan waar- digheid. Als je met deze ouderen praat is dat gesprek vaak niet gelijkwaardig. In dans zijn we dat wél. Hun angst verdwijnt en ze kunnen dingen die ze anders niet kunnen.'

Eva-Luca Pouwer is danseres en dansdocente.

Ik was dansdocent en danste op mijn benen. In 1975 ben ik ziek geworden en dacht ik nooit meer te kunnen dans- en totdat iemand zei: 'ik heb iets gezien in Engeland waar mensen in een rolstoel bewegen op muziek. Jij gaat zorgen dat mensen met een handicap dansplezier krijgen.' Ik zei oké maar wist niet waar te beginnen want er stond nergens iets beschreven.

Ik ben met theelepeltjes gestart. Die heb ik op de tafel neergelegd als twee rol- stoelers: de heer en de dame. Zo ben ik figuren gaan maken. Ik had in Engeland wel wat gezien maar dat klopte niet in de maat van de muziek en bij het karakter van de dans. Het resulteerde uiteindelijk in het boek: Dansplezier; rolstoeldansend de wereld over dat inmiddels vertaald is in het Engels, Duits en Spaans.

In het begin was het alleen duodansen (rolstoeldanser met rolstoeldanser) maar al gauw kwam combidansen (rolstoeldan- ser met staande danser) daarbij. Met een professionele staande partner heb ik een Rumba mogen dansen in de Royal Albert hall. Daarna is het snel gegaan.

Toen ik begon was de rolstoel een blauwe bak en had iedereen dezelfde maat. Nu zijn ze superlicht en op maat gemaakt. Had ik vroeger twee muziek- maten nodig voor een beweging, nu één maat. Ik hamer op een goede techniek want er zijn staande partners die ove- renthousiast rukken aan een schouder.

Onvergetelijk was de 78e verjaar- dag van Nelson Mandela. Honderd Zuid-Afrikaanse kinderen kregen voor het eerst van hun leven een rolstoel. Buiten in de zon hebben we met alle kinderen de Macarena gedanst. Daar- na heb ik zoemen van Nelson Mandela gehad.

Ik heb nog steeds een groep in mijn eigen woonplaats. Er zijn er die al 35 jaar op les zijn en nog steeds linksom gaan als ze rechtsom moeten. Maar ze hebben veel plezier.'

Nederland telt zo'n 150 groepen voor rolstoeldansers met ongeveer 3500 dansers. Corrie van Hugten is dansteraar en drijvende kracht achter Stichting Rolstoel Nederland (SRN).

A driaan Luteijn van Introdans kwam met een aantal dansers met een verstandelijke beperking langs bij mijn dansdocentenopleiding. Hij zocht dansers voor zijn volgende productie. Voordat ik naar Amsterdam kwam, heb ik in Oostenrijk psychologie gestudeerd en werkte ik al met mensen met een handicap. Ik zag meteen een supermooie kans om dans en psychologie samen te brengen. Zo danste ik in 2016 mee in de voorstelling Cardiac Output. Sindsdien werk ik steeds vaker aan inclusieve projecten. Bij Holland Dance Festival geef ik les aan mensen met en zonder beperking en werk ik mee aan DanceAble, een driedaags evenement voor inclusiedans.

Inclusiedans wordt steeds groter in Nederland. Het is een heel mooi werkveld. Bewegen is een eigen taal, maar dan zonder woorden maar bijvoorbeeld met een vinger, ellenboog of een lach.

Mijn studie psychologie geeft mij een basis van waaruit ik als dansdocent kan vertrekken. De doelen die ik stel gaan over het doormaken van een ontwikkeling. We

dansen niet alleen maar voor de leuk. Om iemand te leren kennen, moet je open staan en iemand binnenlaten die op een andere manier normaal is. Dan kom je op een onbekend terrein. Dat jij eigenlijk de beperking hebt in de omgang. Dat is de omgekeerde wereld.

Je ziet dansers door de oefeningen creatiever worden. Dat ze een beter gevoel krijgen voor hun lichaam en niet meer denken: dat kan ik niet. Ze leren om bewegingen te vertalen naar hun eigen lijf. Daar komt zo'n groot spec- trum van beweging uit. Dat is mooi om te zien. Bij DanceAble werk ik met een kleine groep mensen die er met elkaar volledig voor gaat. Wat ik mooi vind is dat er mensen samenkomen met en zonder beperking. Iedereen heeft zijn plek, groeit daarin en wordt daarvan een rijker mens.'

Christoph Eberl is dansdocent, choreograaf en danser bij onder andere Holland Dance Festival. DanceAble vindt plaats van 3 t/m 5 november in Den Haag.

Nieuwe publicaties

DOOR KUNST ONDERWEZEN WILLEN WORDEN

Een nieuwe benadering van hedendaagse kunsteducatie

Gert Biesta laat in dit boek zien welke unieke mogelijkheden de kunsten bieden om in dialoog te zijn met de omringende wereld. Deze benadering van kunsteducatie gaat uit van onderwijzen als een proces van tonen: de docent laat aan de leerling zien wat er in de wereld goed, belangrijk of betekenisvol kan zijn. Aan de hand van werk van Joseph Beuys, maakt Biesta duidelijk hoe dit proces werkt.

Gert Biesta
Uitgever: Artez Press
127 blz. €24,50

CULTURELE HOTSPOTS EN NON-FORMEEL LEREN

Cultuurparticipatie van jongeren in Gelderland op de kaart gezet

Cultuurparticipatie vindt niet alleen plaats in een centrum voor de kunsten of op school, maar op allerlei plekken, overal in de samenleving. Miriam Geerdes-Gazzah ging op zoek naar die plekken waar mensen aan kunstbeoefening doen en/of een kunstvorm leren van anderen. Het onderzoek vertelt verhalen van jonge kunstbeoefenaars die op een eigenzinnige en bijzondere wijze met hun kunst bezig zijn.

Miriam Geerdes-Gazzah
Uitgever: LKCA 39 blz.

TE DOWNLOADEN VIA LKCA.NL

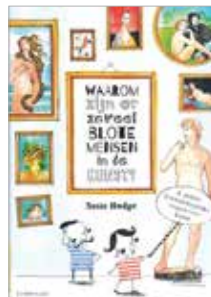

FLUISTERZACHT EN HAARZUIVER

De betekenis van kunstonderwijs voor kinderen met speciale onderwijsbehoeften

Hoe staat het met de kunst-educatie voor kinderen in het speciaal onderwijs? Wordt er veel gedaan aan muziek, dans, beeldende kunst en verhalen? Dirk Monsma trok het hele land door, bezocht scholen die een voortrekkersrol vervullen en sprak met kinderen, ouders, kunstdocenten en deskundigen. En wat blijkt? Juist voor kinderen met een beperking is kunsteducatie een essentiële verrijking van het onderwijs.

Dirk Monsma,
illustraties: Rinie Bleeker.
Uitgever: Lemniscaat
160 blz. € 19,95

WAAROM ZIJN ER ZOVEEL BLOTE MENSEN IN DE KUNST?

Een rondreis door de kunst aan de hand van vragen van kinderen

Bestaan er ook lelijke beelden? Hangt dit niet op z'n kop? Waarom ligt er allemaal fruit? Dit is toch niet af? Waarom zijn er zoveel blote mensen in de kunst? Kinderen kunnen de mooiste vragen stellen, waardoor ook volwassenen met nieuwe ogen naar kunst gaan kijken. Aan de hand van de vraag 'Waarom is alles zo vaag?' wordt het impressionisme uitgelegd. Abstracte kunst komt aan de orde bij de vraag 'Wat stelt het voor?' In dit boek maak je een kunstreis door de tijd – en kom je langs honderden beroemde kunstwerken.

Auteur: S. Hodge Uitgever: Lemniscaat 95 blz. € 14,95

Colofon

KAC Cultuurkrant NL is een uitgave van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA). De krant is voor professionals die werken voor cultuur op school of in de vrije tijd. Postbus 452, 3500 AL Utrecht • www.lkca.nl • Tel. 030 711 51 00 • cultuurkrantnl@lkca.nl • **Je kunt kosteloos een abonnement nemen op de Cultuurkrant NL via www.lkca.nl/cultuurkrantnl** • De opinies in deze krant geven niet noodzakelijkerwijs de mening of het beleid van het LKCA weer • Artikelen mogen alleen na toestemming van de redactie en de auteur worden overgenomen.

Hoofd- en eindredactie Marianne Selie en Sanne van den Hoek

Basisontwerp Marinka Reuten

Vormgeving Coby Joustra

Druk BDU

Oplage 7.000

En verder werkten mee Evert Bisschop Boele, Aukje de Boer, Petra Boon, Angela van Dijk, Petra Faber, Paulien Franken, Anita Hegeman, Leontine Herschoe, Fenna van Hout, Teunis IJdens, Fleur Koning, Karin Laarakker, Vera Meewis, Arno Neele, Hans Noijens, Carolien Nout, Josefiene Poll, Lenie Riegen, Sanne Scholten, Bas van der Schot, Miriam Schout, Ralf Steenbeek, Louise Stefels, Laura Stoové, Kirsten Vogd, Michiel de Wit.

Agenda

Agendaberichten kun je sturen naar cultuurkrantnl@lkca.nl o.v.v. 'agenda'. De volgende krant verschijnt eind dit jaar.

11 september: Bijeenkomst zzp'ers en ondernemers in kunst en cultuur

Als zzp'er of ondernemer in de kunst en cultuur ben je een belangrijke spil voor projecten en educatie. Dit wil je ook graag blijven. De manier van samenwerken verandert echter ingrijpend. Hierbij passen een ondernemende houding en het gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Maar hoe pak je dit aan?
www.keunstwurk.nl

2 oktober: De Kunst van... Toekomst creëren

De jaarlijkse dag van het LKCA voor professionals en bestuurders in de amateurkunst, buitenschoolse cultuureducatie en participatieve kunst. Dit jaar staat de dag volledig in het teken van de toekomst.

KAC www.lkca.nl/overzicht-agenda

4 november: Symposium DanceAble 2017

Symposium over inclusiedans: dans voor mensen met én zonder beperking. Het centrale thema is 'Van participatie naar excellentie'.
www.lkca.nl/overzicht-agenda

6 en 7 november: Symposium Museum Guides Now!

Tweedaags symposium over de professionalisering van rondleiders in musea.

KAC www.lkca.nl/overzicht-agenda

8 en 9 november 2017: Kunst in het hele curriculum

Twee studiedagen voor docenten PO en VO van het Rijksmuseum, Van Gogh Museum en Stedelijk Museum. PO-docenten ontwerpen zelf vakoverstijgend onderwijs. VO-docenten ontwerpen kunstlessen vanuit een maatschappelijk relevant thema.
www.rijksmuseum.nl/nl/met-kinderen-klas-of-groep/open-huis-en-studiedagen

9, 10 en 11 november: Boeren, burgers en buitenlui... Komt dat zien

De leden van amateurkunstvereniging Goed Gezien, Goed Bekeken in de regio

Alblasserwaard exposeren hun kunstwerken op de jaarlijkse amateur tentoonstelling.
www.goedgezien-goedbekeken.nl

16 november: Cultuurdag VO

Hoe staat het ervoor met Onderwijs 2032? Welke ervaringen zijn er met het vernieuwde CKV voor havo en vwo? Hoe worden de kunstvakken geïntegreerd in de nieuwe beroepsgerichte profielvakken van het vmbo? En op welke manier zijn culturele instellingen met deze ontwikkelingen bezig?

KAC www.lkca.nl/overzicht-agenda

23 november: Cultuur als innovatie voor het sociale domein

Cultuur en sociaal domein twee verschillende werelden? Anno 2017 niet meer! Op verschillende plaatsen in het land is verbinding niet zomaar een woord, maar juist praktijk. Culturele activiteiten gaan hand in hand met het behalen van doelen in het sociaal domein. Maar hoe dan? Hoe stuur je daar op aan als gemeente?

www.cultuurcollege.nl/trainingen/bijeenkomst-voor-beleidsmakers-cultuur-als-innovatie

Neem nu kosteloos een abonnement op de Cultuurkrant NL en blijf op de hoogte van ontwikkelingen in je vakgebied.
www.LKCA.nl/cultuurkrantnl

Waarmee kunnen we je helpen?

Wil je weten...

- waar je de cursus icc kunt volgen in jouw regio?
- waar je literatuur kunt vinden voor je onderzoek?
- hoeveel muziekscholen er in Nederland zijn?
- of CKV ook verplicht is in het speciaal voortgezet onderwijs?
- bij wie je in Gelderland terecht kunt voor advies over fondsenwerving? Of in Noord-Holland?

Of heb je een hele andere vraag?

Tob niet langer, maar bel ons. Of mail ons. Daar zijn we voor.

030-7115100
info@lkca.nl
www.lkca.nl
Voor jou. Samen met jou.

voor professionals die werken voor cultuur op school of in de vrije tijd